

РИТА ҚАРАСАРТОВА

БЕЙБИТ НАРАЗЫЛЫҒЫ ҮШІН

15 ЖЫЛҒА ТҮРМЕГЕ

ҚАМАЛУЫ МҮМКІН

Қырғызстан

ҚҰҚЫҚТАР
ҮШІН
ЖАЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

ҚҰҚЫҚТАР ҮШІН ЖАЗ

20 ЖЫЛДАН АСТАМ ӨМІР

ӨЗГЕРТЕР ХАТ ЖАЗУ

Бірен-саран адамдар біреудің қасында біріксе, нәтиже керемет бола алады.

Шамамен 20 жыл бұрын Польшада, белсенділердің шағын тобы 24 сағаттық хат жазу марафонын өткізді. Кейінгі жылдары бұл идея тарады. Бүгінгі күні «Құқықтар үшін жаз» - адам құқықтары саласындағы әлемдегі ең ірі шара.

2001 жылғы 2 326 хаттан 2022 жылы 5,3 миллионнан астам хат, твиттер, қол қойылған петиция және басқа да әрекеттерге дейін, дүние жүзіндегі адамдар ынтымақтастық үшін география кедергі емес деген идеяның аясында өз сөздерінің күшін бірігуге пайдаланды. Бұл тұлғалар бірлесе отырып, осы жылдар ішінде 100-ден астам адамның өмірін өзгертуге, оларды азаптаудан, қудалаудан немесе әділетсіз түрмеде қамудан босатуға көмектесті.

Тағы да, биылғы науқанға әлемнің түкпір-түкпірінен адам құқықтары бұзылғанына байланысты кісілер қатысады. Кейбіреулерінің құқықтарын өз үкіметтері, басқаларының полиция немесе тіпті ірі корпорациялар бұзған. Барлық бұзушылықтар олардың кім екеніне байланысты, тіпті жай ғана құқықтарын пайдаланғаны үшін. Біз бірге олардың құқықтары үшін күресе аламыз. «Құқықтар үшін жаз» арқылы олар бүкіл әлем бойынша мыңдаған адамдардан ынтымақтастық жеке хабарламаларын алады. Олардың жағдайлары қоғамның назарын аударып жатқанын білу оларға, олардың отбасыларына ұмытылыстарына сенімділік береді. Ал билікке тікелей хат жазып, олардан әділетсіздікті жою үшін дереу әрекет етуді талап ету арқылы біз әділетті және тең әлем жасай аламыз.

Хат жазу әрекеттерімен қатар Амнести Интернешнл осы адамдардың жағдайын өзгертуге күші бар адамдармен, мысалы, өз елдеріндегі саясаткерлермен сөйлеседі. «Құқықтар үшін жаз» қоғамдық іс-шаралар арқылы осы әділетсіздіктерді көрсетіп, әлеуметтік желілерде халықаралық назарды аударады.

Алдыңғы жылдардағы науқанға қатысқан адамдар мен топтар бұл әрекеттердің әсері жайлы хабарлайды және көп адамның оларға қамқорлық көрсететінін білуден алатын қуатты сипаттайды.

Көбінесе ел билігінің осы адамдарға, сондай-ақ осындай жағдайдағы басқа адамдар мен топтарға деген көзқарасында айтарлықтай өзгерістер болады. Айыптаулар алынып, адамдар қамудан босатылуы мүмкін. Адамдарға адамгершілікпен қарап, әділетсіздікке қарсы жаңа заңдар немесе ережелер енгізіледі.

«Шын жүректен, бұл науқан мені тірі қалдырды, бұл олардың мені өлтіруіне кедергі болды, өйткені олар Сіздің бар екеніңізді біледі»

- Яни Силва,
қоршаған ортаны қорғаушы, 2021 ж.

БАСТАМАС БҰРЫН

Бұл адам құқықтарын оқыту сабағы мектеп сыныбы, қауымдастық тобы, отбасы немесе белсенді топ сияқты әртүрлі онлайн немесе офлайн орталарда өтуі мүмкін. Үйлестіруші ретінде Сіз сабақты мәнісі мен жұмыс істеп жатқан топқа жақсы сәйкес келтіріп, бейімдей аласыз. Мысалы, талқыланатын мәселелер туралы топтың қандай білімі бар екенін, топтың көлемін және белсенді қатысуға мүмкіндік беру үшін әрекетті қалай жақсы ұйымдастыру керектігін, сабақ өтетін ортаның жағдайын, оны жеке немесе онлайн жеткізуді, және мүмкін шектеулерді қарастыруыңыз мүмкін. Қатысушылар іс бойынша әрекет жасағысы келгенде, бұл олар үшін қауіпсіз екенін немесе еместігін талқылаңыз.

Іс-әрекеттердің барлығы оқушыларға тек ақпарат ғана ұсынылмайтын **қатыстыру оқыту әдістеріне** негізделген; олар істерге қатысты мәселелерді зерттейді, талқылайды, талдайды және сұрақ қояды. Бұл әдістеме қатысушыларға келесі мүмкіндіктер береді:

Негізгі құзыреттер мен дағдыларды **ДАМУ**

Өз пікірлерін **ҚАЛЫПТАСТЫРУ**, сұрақтар қою және ұсынылған мәселелерді тереңірек түсіну

Өз оқуына **ИЕ БОЛУ** және олардың қызығушылықтары, қабілеттері мен алаңдаушылықтары бойынша талқылауларды қалыптастыру

Оларға эмоционалды түрде араласу және өз көзқарастарын дамыту үшін қажетті **ОРЫН БОЛУ**

Антверпенде, Бельгияда, «Құқықтар үшін жаз» 2022 жылғы науқанында хат жазу шарасы.

Біз күресіп, қорғап жүрген адамдар туралы оқыңыз:
[amnesty.org/writeforrights](https://www.amnesty.org/writeforrights)

Еліңіздегі Амнести бөлімімен хабарласыңыз:
[amnesty.org/countries](https://www.amnesty.org/countries)

Твиттерде **#W4R23** хэштегі арқылы
[@Amnesty](https://twitter.com/Amnesty) парақшасына қолдау көрсетіңіз

Қатысу арқылы оқыту әдістерімен таныс болмасаңыз, бастамас бұрын Амнести Интернешнл ұйымының **жәрдемдесу нұсқаулығын** қараңыз: <https://www.amnesty.org/en/documents/ACT35/020/2011/en/>

Амнести Интернешнл адам құқықтары бойынша білім беру онлайн курстарын, соның ішінде құқық қорғаушылар туралы қысқаша курсты ұсынады, «**Құқықтар үшін жаз**» науқанымен таныстырады:
academy.amnesty.org/learn

СІЗДІҢ СӨЗДЕРІҢІЗ ҚҰАТТЫ

АҚТАЛҒАН БЕЛСЕНДІЛЕР

2020 жылғы мамыр айында үкіметке қарсы наразылық шеруін басқарғаннан кейін Сесилия Чимбири, Джоана Мамомбе және Нетсай Марова тұтқындалып, полиция бөлімшесіне жеткізілді, белгісі жоқ көлікке күштеп отырғызылды және Зимбабвенің Хараре қаласынан қуылды. Кейін оларды ұрып-соғып, азаптап, жол жиегінде қалдырған. Ауруханада жатқан кезде әйелдерге наразылық акциясына байланысты қылмыстық іс қозғалды. Кейін басынан өткерген ауыртпалықтар жайлы айтқандары үшін оларға өтірік айту және әділдікке кедергі келтіру деген айыптар тағылды. Нетсай бұл зорлықтан кейін Зимбабведен қашып кеткен. Олардың атынан жарты миллионнан астам әрекет жасалған «Құқықтар үшін жаз» 2022 жылғы науқанынан кейін Сесилия мен Джоананы Жоғарғы сот 2023 жылғы 4 шілдеде ақтады..

© Amnesty International/Вонгай Чинваца/Нураниа Мулли

ӨЛІМ ЖАЗАСЫНАН БОСАТЫЛДЫ

Оңтүстік Судандық Магай Матиоп Нгонг 2017 жылғы 14 қарашада кісі өлтіргені үшін өлім жазасына кесілген кезде мектеп оқушысы болған. Магай судьяға өлімнің оқыс оқиға екенін және ол кезде небәрі 15 жаста болғанын айтып берді. Дегенмен, қорғаушыға қол жеткізе алмаған Магайды адам өлтіргені үшін соттады. «Құқықтар үшін жаз» 2019 жылғы науқанында Магайға қатысты 700 000-нан астам іс-шара жасалды. 2022 жылғы наурыз айында Жоғарғы сот Магай сол кезде бала болғандықтан, оны босату керек деп келісті. Магай енді елден аман-есен шығып, өзі сияқты адамдарға көмектесуге бел буған.

АДАМ ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУШЫ БОСАТЫЛДЫ

Бернардо Каал Ксол, мұғалім және әке, Гватемаланың солтүстігіндегі Кахабон өзеніндегі гидроэлектр жобалардан зардап шеккен қауымдастықтарды қорғау үшін тынымсыз жұмыс істеді. 2018 жылғы қарашада оның құқық қорғау қызметіне кедергі келтіру үшін ол жалған айыппен жеті жылдан астам бас бостандығынан айырылды. «Құқықтар үшін жаз» 2021 жылғы науқан барысында Бернардоға қатысты жарты миллионнан астам іс-шара жасалды және 2022 жылғы наурызда ол түрмеден босатылды.

© Сильвия Далмассо

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫ ТУРАЛЫ

Адам құқықтары – бұл біздің әрқайсымызға тиесілі негізгі бостандықтар мен қорғаулар. Олар жасына, ұлтына, жынысына, нәсіліне, наным-сеніміне және жеке бағдарына қарамастан қадір-қасиет, теңдік және өзара құрмет қағидаттарына негізделген.

Сіздің құқықтарыңыз – бұл сізге және басқаларға әділ қарым-қатынас жасау және өз өміріңіз туралы таңдау жасау мүмкіндігі. Бұл негізгі адам құқықтары – әмбебап: олар бәрімізге; әлемдегі барлық адамдарға тиесілі. Олар – ажырамас: оларды бізден тартып алу мүмкін емес. Және олар – бөлінбейтін және өзара тәуелді: олардың бәрі бірдей маңызды және өзара байланысты.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде жасалған қатыгездіктерден бері Адам құқықтарының жалпыға ортақ Декларациясынан басталатын адам құқықтары жөніндегі халықаралық құжаттар бүкіл әлемдегі өмірді жақсартуға арналған ұлттық, аймақтық және халықаралық заңнаманың берік негізін қамтамасыз етті. Адам құқықтарын үкіметтерге арналған заңдар ретінде қарастыруға болады. Олар үкіметтер мен мемлекеттік шенеуніктерге өздерінің юрисдикциясындағы, сондай-ақ шетелдегі адамдардың құқықтарын құрметтеу, қорғау және орындау бойынша міндеттер жүктейді.

Адам құқықтары тек практикалық мүмкіндіктер рұқсат етілгенде ғана орындалатын сән-салтанат емес.

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ЖАЛПЫҒА ОРТАҚ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ (АҚЖОД)

АҚЖОД Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін жаңадан құрылған Біріккен Ұлттар Ұйымымен бірден жасалған. 1948 жылғы 10 желтоқсанда қабылданған күннен бастап ол халықаралық адам құқықтары жүйесінің негізін құрады. Дүние жүзіндегі әрбір мемлекет осы құжаттың 30-бабында айтылған жалпы қағидаттарды ұстануға келісті.

АҚЖОД өзі, оның аты айтып тұрғандай, декларация болып табылады. Бұл дүние жүзіндегі әрбір үкіметтің жеке адамдарға қарым-қатынаста белгілі бір стандарттарды ұстанатын ниетінің мәлімдемесі. Адам құқықтары халықаралық құқықтың бір бөлігіне айналды: АҚЖОД қабылданғаннан бері оның ұстамдары негізінде басқа да көптеген міндетті заңдар мен келісімдер жасалды. Дәл осы заңдар мен келісімдер Amnesty International сияқты ұйымдарға үкіметтерді «Құқықтар үшін жаз» істерінде атап өткен адамдарға көрсетілген қарым-қатынастан бас тартуға шақыруға негіз береді.

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ЖАЛПЫҒА ОРТАҚ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ

 <p>АЗАМАТТЫҚ ҚҰҚЫҚТАР МЕН БОСТАНДЫҚТАР Өмір сүру құқығы, азапталмау және құл болмау бостандығы, кемсітпеу құқығы.</p>	<p>1-бап Қадір мен құқықтағы еркіндік пен теңдік</p> <p>2-бап Кемсітуге жол бермеу</p> <p>3-бап Адамның өмір сүру, бостандығы және қауіпсіздігіне ие болу құқығы</p> <p>4-бап Құл болмау бостандығы</p> <p>5-бап Азапталмау бостандығы</p>
 <p>ЗАҢДЫ ҚҰҚЫҚТАР Кінәсіз деп саналу құқығы, әділ сот құқығы, негізсіз қамауға алынбау құқығы.</p>	<p>6-бап Бәрі заңмен қорғалған</p> <p>7-бап Заң алдында бәрі тең</p> <p>8-бап Құқықтар бұзылған жағдайда өтемақы алу</p> <p>9-бап Ешқандай әділетсіз тұтқындау, қамау немесе қуғындау</p> <p>10-бап Әділ сот құқығы</p> <p>11-бап Кінәсіз дәлелденгенше кінәсіз</p> <p>14-бап Басқа елге барып, қорғауды сұрау құқығы</p>
 <p>ӘЛЕУМЕТТІК ҚҰҚЫҚТАР Білім алуға, отбасын құруға және сақтауға, демалуға, денсаулықты сақтауға құқығы.</p>	<p>12-бап Құпиялылық және үйге, отбасылық өмірге ие болу құқығы</p> <p>13-бап Мемлекеттік шекара ішінде еркін өмір сүру және жүру бостандығы</p> <p>16-бап Үйлену және отбасын құру құқығы</p> <p>24-бап Демалу және бос уақытты өткізу құқығы</p> <p>26-бап Білім алу құқығы, оның ішінде тегін бастауыш білім</p>
 <p>ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚҰҚЫҚТАР Меншікке, жұмыс істеуге, тұрғын үйге, зейнетақыға, тиісті өмір сүру деңгейіне құқығы.</p>	<p>15-бап Өз ұлтына құқығы</p> <p>17-бап Меншікке және мүлікке иелік ету құқығы</p> <p>22-бап Әлеуметтік қамсыздандыру құқығы</p> <p>23-бап Әділ жалақыға жұмыс істеу және кәсіподаққа кіру құқығы</p> <p>25-бап Сіздің денсаулығыңыз бен әл-ауқатыңызға сәйкес келетін өмір сүру деңгейіне құқығыңыз</p>
 <p>САЯСИ ҚҰҚЫҚТАР Елді басқаруға қатысу құқығы, сайлау құқығы, бейбіт жиналу, сөз, сенім және дін бостандығына ие болу құқығы</p>	<p>18-бап Сенім бостандығы (соның ішінде діни сенім)</p> <p>19-бап Сөз бостандығы және ақпарат тарату құқығы</p> <p>20-бап Бірлестіктерге қосылу және басқалармен бейбіт жолмен кездесу еркіндігі</p> <p>21-бап Өз елін басқаруға қатысу құқығы</p>
 <p>МӘДЕНИ ҚҰҚЫҚТАР, ЫНТЫМАҚ ҚҰҚЫҚТАРЫ Қауымдастықтың мәдени өміріне қатысу құқығы.</p>	<p>27-бап Қауымдастықта мәдени өмірімен бөлісу құқығы</p> <p>28-бап Осы құқықтардың барлығы толық жүзеге асырылуы мүмкін халықаралық тәртіпке ие болу құқығы</p> <p>29-бап Басқалардың құқықтарын құрметтеу жауапкершілігі</p> <p>30-бап Бұл құқықтардың ешқайсысын тартып алуға болмайды!</p>

САБАҚ

АДАМ ҚҰҚЫҒЫН ҚОРҒАУШЫЛАР

НЕГІЗГІ ҰҒЫМДАР

- Құқық қорғаушы әйелдер
- Сөз бостандығы
- Бейбіт жиналу бостандығы

ОСЫ САБАҚ ТУРАЛЫ

Қатысушылар Қырғызстанда үкіметке қарсы сөйлегені үшін қамауға алынып, айыпталған Рита Қарасартованың шын оқиғасы арқылы сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқықтары құқық қорғаушылардың жұмысының негізі екені туралы үйренеді. Іс-шараның бір бөлігі ретінде қатысушыларға Ританы дереу және сөзсіз босатуға және оны қолдайтындарын көрсетіп, хат жазу ұсынылады.

ЖАС МӨЛШЕРІ: 14+

ҚАЖЕТТІ УАҚЫТ

60 минут, «Әрекет ету» бөліміне қосымша уақыт қажет болуы мүмкін.

ОҚУ НӘТИЖЕЛЕРІ

Қатысушылар:

- сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығы ұғымдарын және олардың құқық қорғаушылардың жұмысымен қалай байланысты екенін түсінеді.
- сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығын бұзудың салдарын сипаттай біле алады.
- Амнести Интернешнл ұйымының «Құқықтар үшін жаз» науқаны туралы біледі.
- Рита Қарасартоваға қолдау және ынтымақтастық білдіретін хаттар жазады.

МАТЕРИАЛДАР

- **Үлестірмелі материал: батылдық сөздері (9-бет)**
- **Үлестірмелі материал: Ританың оқиғасы (11-бет)**
- **Негізгі ақпарат (10-бет)**
- **Қаламдар, қағаз және конверттер** (хаттар жіберілсе)
- Қосымша: Рита Қарасартованың бейне жазбасы amnesty.org/w4r-videos
- Қосымша: amnesty.org/writeforrights/ сайтындағы үлгі хаттар

ДАЙЫНДЫҚ

- Әр қатысушы/топ үшін үлестірмелі материалдарды басып шығарыңыз.
- 10-бетте негізгі ақпаратты және 11-бетте Ританың әңгімесін оқыңыз.

КӨБІРЕК АҚПАРАТ

- Сөз бостандығы туралы қосымша ақпарат алу үшін: eurasia.amnesty.org/что-мь-delaem/svoboda-vyrazheniya-mnenij
- «Құқықтар үшін жаз» жайлы 20 минуттық курс: academy.amnesty.org/learn/course/151/marafon-pisem

1. СӨЙЛЕ!

20 МИНУТ

Қатысушылардан олар танитын біреуге бұрында әділетсіздік жасалған жағдай туралы ойлануын сұраңыз. Мына сұрақтар арқылы өз ойларын жүйелеуге көмектесіңіз:

- **Біреу Сізге немесе айналаңыздағы адамдарға әділетсіздік жасады ма? Сіз ол жайлы айттыңыз ба?**
- **Айтқаныңыздың салдары болды ма, оң ба, теріс пе?**
- **Бұл Сіздің болашақта айтуға дайын болғаныңызға қалай әсер етті?**

Қатысушыларды жұптарға бөліңіз және әр жұпқа «Батылдық сөздері» (9-бет) үлестірме материалдарынан талқылауға үзінді ұсыныңыз. Оларға бір-бірімен өз ойларымен бөлісу үшін бірнеше минут беріңіз. Уақыт жеткілікті болса, қатысушылар жұптары мен үзінділерді ауыстырып, тағы бір раунд өткізіңіз.

Қатысушыларды қайтадан біріктіріңіз. Әрбір үзіндіні дауыстап оқып шығыңыз және осы дәйексөзді талқылаған қатысушылардан бірнеше ой бөлісуді сұраңыз. Соңында бұл үзінділер бәрі бір адамның айтқаны екенін көрсетіңіз. Қатысушылардан сұраңыз:

- **Осы үзінділердің авторы туралы не білдіңіз? Олардың оқиғасы қандай деп ойлайсыз?**
- **Үзіндінің қайсысы Сізге қатты әсер етеді? Неліктен?**

Біздің бәріміздің сөз бостандығына ие болу құқығымыз бар, яғни Сіз өз ойыңызды айтуға, ақпаратпен бөлісуге және жақсырақ өмірді талап етуге құқығыңыз бар екенін түсіндіріп жалғастырыңыз. Сондай-ақ билік басындағылармен келісуге немесе

келіспеуге және осы пікірлеріңізді бейбіт шерулерде білдіруге құқығыңыз бар. Келесі сұрақтар арқылы сөз бостандығы ұғымын зерттеңіз. Уақыт жеткіліксіз болса, пленарлық талқылау үшін бір ғана сұраққа назар аударыңыз:

- **Неліктен басқалар әділетсіздікке тап болғанда немесе олардың адам құқықтары бұзылса, біз ол жайлы сөйлемейміз? Бізді не тоқтатады?**
- **Адамдардың өздерін немесе басқаларды қорғаған кезде не айта алатынында қандай да бір шектеу болуы керек пе?**
- **Кімге қарсы тұрғаныңызда айырмашылық бар ма? Неге?**
- **Үкімет тудырған әділетсіздікке қарсы тұру туралы не ойлайсыз?**

Әңгімелесуге көмектесу үшін сөз бостандығы және бейбіт жиналу бостандығы туралы **негізгі ақпаратты** (10-бет) пайдалануға болады.

2. ҮКІМЕТКЕ ҚАРСЫ СӨЙЛЕГЕНІ ҮШІН ЖАЗАЛАНДЫ – РИТАНЫҢ ӘҢГІМЕСІ

25 МИНУТ

Топқа адам құқығын қорғағаны және үкіметті сынағаны үшін қамауға алу әлемнің біраз елдерінде болатынын және біз Қырғызстандағы нақты бір істі зерттейтінімізді түсіндіріңіз.

Қатысушыларға Ританың әңгімесінің көшірмелерін (11-бет) таратып, келесі абзацты дауыстап оқыңыз:

«Рита Карасартова Ыстықкөлдегі өзінің табиғи сұлулығымен әлемге әйгілі Григорьевка ауылында дүниеге келген. Қырғыз ұлттық университетін экономика ғылымдарының кандидаты дәрежесімен бітірген. Оқуды бітіргеннен кейін ол сабақ беруді жалғастырды. Сонымен қатар, Рита Қырғызстанды көп аралап, жергілікті өзін-өзі басқару депутаттарына қаржылық және экономикалық сауаттылық бойынша білім беру бағдарламаларын жүргізді. Ританы бүкіл ел біледі және құрметтейді».

Әр түрлі қатысушылардан Ританың әңгімесінен бір абзац оқуын сұраңыз. Алдыңғы **«Батылдық сөздері»** жаттығуындағы барлық дәйексөздер – Ритадан деп қорытындылаңыз.

Қатысушыларды шағын топтарға бөліп, келесі сұрақтар арқылы Ританың әңгімесін талқылауды сұраңыз:

- **Ританың оқиғасында Сізді не таң қалдырады?**
- **Оның әңгімесі сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқықтарына қалай қатысты?**
- **Үкімет адамдарды осылайша қамауға алып, қудалағанда не болады?**
- **Рита әділдікке жету үшін не болуы керек?**

Қатысушыларды қайтадан біріктіріңіз. Топтардан біраз қорытындылары мен талқылауларымен бөлісуді сұраңыз.

Билік кейде адамдарды, қозғалыстарды немесе ұйымдарды олардың адам құқықтарын қорғау немесе жүзеге асыруына кедергі келтіру үшін жазалап, қудалайтынын түсіндіріңіз. Одан кейін Қырғызстандағы азаматтық кеңістіктің тарылуы туралы **негізгі ақпаратты** (10-бет) пайдаланып, Қырғызстан үкіметі белсенділер мен құқық қорғаушыларды сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқығын бұзып, олардың жұмысы үшін қалай қудалайтынын түсіндіріңіз.

Кейде адамдар мен ұйымдарды жай ғана адам құқықтарын жүзеге асырғаны немесе адам құқықтарын қорғаудағы заңды әрекеттері үшін «жаппай тәртіпсіздік дайындады» немесе тіпті «үкіметті күшпен төңкеруге әрекеттенді» деп айыптайды. Үкіметтің құқық қорғаушылардың маңызды жұмысын көпшілік алдында мойындап, олардың сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқығын құрметтей отырып, бұл жағдайды шешуі маңызды екенін атап өтіңіз. Сондай-ақ үкімет мемлекеттік шенеуніктер құқық қорғаушылардың беделін түсіретін немесе олардың жұмысын заңсыз ететін мәлімдемелер жасамауын және олардың үнін өшіру үшін заңды теріс пайдаланбауын қадағалауы керек.

Егер жеткілікті уақыт қалса, қатысушылармен келесі сұрақ бойынша ой жүргіріңіз:

- Ританың оқиғасында Сізді не шабыттандырады?

Біраз адамнан жауап алыңыз.

3. ӘРЕКЕТ ЕТІҢІЗ

15 МИНУТ

Амнести Интернешнл ұйымының «Құқықтар үшін жаз» науқаны туралы түсіндіріңіз. Амнести Интернешнл адамдарды Рита Қарасартова үшін әділеттілікті талап етуге шақыратынын түсіндіріңіз. Хат жазудың қаншалықты сәтті бола алатынын көрсететін өткен жылғы науқаннан мысалдар келтіруге болады (3-бет) немесе 2014 ж. «Құқықтар үшін жаз» науқаны кезінде адамдардың әрекеттері арқасында өлім жазасынан босатылған Мозес Акатугбаның мына бір минуттық бейнесін көруге болады: youtu.be/8cU6EPY5r_c (тек ағылшын тілінде қол жетімді).

Қатысушыларға Ританың бейнесін көрсетіңіз: amnesty.org/w4r-videos (тек ағылшын тілінде қол жетімді).

Қатысушыларға берілген уақыт жеткіліксіз болса, оларды кейін мұны қалай жасау керектігін ұйымдастыруға немесе әрекеттерді топтар арасында бөлуге шақырыңыз. Оларды шығармашылыққа баулыңыз.

ХАТ ЖАЗУ

Қатысушыларды оң жақтағы байланыс ақпаратын пайдаланып Қырғызстан үкіметіне хат жазуға шақырыңыз.

- Өзіңіздің жеке хатыңыз болсын десеңіз, Бас прокурорға өзіңіз туралы бірдеңе айтыңыз.
- Рита Қарасартованың ісінде Сізді не толғандыратынын айтыңыз.
- Неліктен үкіметтердің сөз бостандығы мен бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқығын қорғауы маңызды деп ойлайтыныңызды айтыңыз.
- Оларға **Рита Қарасартоваға тағылған барлық айыптардың алынып тасталуы және билік одан кек алады деп қорықпай, өзінің заңды құқық қорғау қызметін жүзеге асыруына мүмкіндік беруі үшін** барлық қажетті шараларды қабылдау керектігін айтыңыз.

Бас прокурор

А. Токтоналиев көшесі, 139-үй
Бішкек
720040
Қырғыз Республикасы

Сәлемдесу: Құрметті Бас прокурор

Email: statement@prokuror.kg

Facebook:

facebook.com/prokuraturationkg

Instagram:

instagram.com/genprokuratura_kr/

Хэштег: #W4R23

ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ КӨРСЕТУ

Рита Қарасартоваға сенетініңізді көрсетіңіз. Оған ынтымақтастық пен үміт туралы хабарлама жіберіңіз. Шығармашылық көрсетіңіз! Содан кейін хабарламаңызды оң жақтағы мекенжайға жіберіңіз.

Кейбір кеңестер:

- Рита қырғыздың дәстүрлі әдемі өрнектері бар шапан деп аталатын тоқыма күртелерін тигуді ұнатады. Еліңіздегі дәстүрлі дизайн немесе киім элементтері бар суреттер салыңыз.
- Сондай-ақ, еліңіздің атақты жерлері мен табиғаты бейнеленген фотосуреттерді немесе ашық хаттарды жіберуге болады.
- Ританың балаларын атап өтуге болады: қызы Қасиет (23 жаста) және ұлы Әлібек (15 жаста). Сіз оларға да жаза аласыз!

Рита қырғыз және орыс тілдерін біледі, сонымен қатар ағылшын тілін де үйреніп жатыр. Мұнда қосуға болатын мысал хабарламасы берілген:

Ритаға Боштондук (Қырғыз) – **Свободу Рите** (Орыс) – **Freedom to Rita** (Ағылшын)

Рита Қарасартова

Азаматтық бастамалар
Абдрахманов көшесі, 204-үй
14-кеңсе
Бішкек
710040
Қырғыз Республикасы

Email: freedomrita@protonmail.com

Facebook:

facebook.com/rita.karasartova

Хэштег: #W4R23

ҮЛЕСТІРМЕЛІ МАТЕРИАЛДАР

БАТЫЛДЫҚ СӨЗДЕРІ

ШЫНДЫҚТЫ МОЙЫНДАУ (1-ШІ ДӘЙЕКСӨЗ):

«Сөзіміз парасатты, «Патша жалаңаш!» деп ел білсін деп айтамыз».

Өзіңіздің өміріңіздегі немесе әлемдегі басқалар мойындамайтын шындықты көрген жағдай туралы ойланыңыз. Бұл сізге қалай әсер етеді? Басқаларға бұл шындықты көруге көмектесу үшін не істей аласыз?

ҚОРҚЫНЫШТЫҢ ОРНЫНА АРМАНДАР (2-ШІ ДӘЙЕКСӨЗ):

«Адамды не итермелейді? Арман ба, әлде қорқыныш па? Арманымыз бар болса, қорқынышты жеңуге болады»

Сіздің арманыңыз қандай?
Арманыңыздың орындалуына қорқыныш кедергі жасауына жол бересіз бе?
Қорқынышты жеңу үшін армандарыңызды қалай пайдалануға болады?

ДАУЫС КҮШІ (3-ШІ ДӘЙЕКСӨЗ):

«Үкімет бәрінің ауызын жапқысы келеді, бірақ бұл мүмкін емес!»

Өзіңізді үнсіз немесе естілмейтіндей сезінген кезді елестетіп көріңіз. Сіз мұны қалай жеңдіңіз? Болашақта үніңіз естілетіндей не істеп, қамтамасыз етуге болады?

ТҰЛҒА РЕТІНДЕ ӨЗГЕРУ (4-ШІ ДӘЙЕКСӨЗ)

«Өзгерістер әрқайсымыздан басталады».

Сіз өміріңізде немесе әлемде қандай өзгерістерді көргіңіз келеді? Сіз көргіңіз келетін өзгерісті бастадыңыз ба?

БАЙЛАНЫСТЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ (5-ШІ ДӘЙЕКСӨЗ):

«Жақындарыңызбен байланыса алмау – ол азаптау».

Сіздің өміріңіздегі байланыстың маңыздылығы туралы ойланыңыз. Сізге байланыста болу керекті жақын адамдарыңыз кім? Бұдан былай олармен сөйлесе алмасаңыз не болар еді?

НЕГІЗГІ АҚПАРАТ

СӨЗ БОСТАНДЫҒЫ ЖӘНЕ БЕЙБІТ ЖИНАЛУ

БОСТАНДЫҒЫ

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫНЫҢ ЖАЛПЫҒА ОРТАҚ ДЕКЛАРАЦИЯСЫ (АҚЖОД), 19-БАП

«Әркімнің өз пікірін ұстану және білдіру бостандығына құқығы бар; бұл құқық кез келген бұқаралық ақпарат құралдары арқылы және шекараларға қарамастан, кедергісіз өз пікірін ұстану және ақпарат пен идеяларды іздеу, алу және тарату еркіндігін қамтиды».

АҚЖОД 19-бабы сіздің жеке пікіріңізді ұстану және оны үкіметтің араласуынсыз еркін білдіру құқығыңызды қорғайды. Бұған қоғамдық наразылықтар арқылы немесе жазбаша материалдар, БАҚ хабарлары, интернет және өнер туындылары арқылы пікір білдіру құқығы жатады. Әртүрлі пікірлер ескеріліп, түрлі ойлар эфирге шығуы үшін бізге еркін идеялар ағыны қажет. Сөз бостандығына ие болу құқығын шектеу ашықтық пен жауаптылықты бұзады және адам құқықтары үшін күресті одан сайын қиындатады. Сөз бостандығы жалпы қоғам үшін ғана емес, жеке адам үшін де маңызды. Біздің пікірлеріміз бен ойларымыз бізді адам ететін нәрсенің негізгі бөлігі болып табылады және адамдарға оларды білдіруге кедергі жасау олардың жеке басының бір бөлігін кесіп тастаумен тең!

Сөз бостандығына ие болу құқығы шектелмейтін құқық емес. Кейде үкіметтер басқа адамдардың құқықтарын немесе белгілі бір қоғамдық мүдделерді қорғауға міндетті, бұл белгілі бір сөзге тыйым салуды немесе шектеуді талап етеді. Бірақ билік өкілдері сөз бостандығына ие болу құқығын шектей алатын жағдайлар өте аз және оларды нормадан гөрі ерекшелік деп қарау керек.

Сөз бостандығы бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқығымен тығыз байланысты, бұл адамдардың жиналыстар, ереуілдер, шерулер, митингілер және отырыстар сияқты ортақ мақсатта қоғамдық орында жиналу құқығын білдіреді. Бейбіт жиналу құқығы біреудің полицияның қамауға алынуынан немесе қудалауынан қорықпай, басқалармен бейбіт түрде жинала алуын білдіреді. Шын мәнінде, биліктің бейбіт жиналыстарды өткізуге көмектесу міндеті бар, сондықтан полициядан жиналған адамдардың да, жалпы халықтың да қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін арнайы шаралар қабылдау талап етілуі мүмкін.

АДАМ ҚҰҚЫҚТАРЫН ҚОРҒАУШЫЛАР

жергілікті, ұлттық немесе халықаралық деңгейде адам құқықтарын қорғау немесе ілгерілету үшін жеке немесе ұжымдық түрде бейбіт әрекеттер жасайтын адамдар. Кез келген адам зорлық-зомбылық қолданбаса немесе оны жақтамаса, құқық қорғаушы бола алады.

ҚЫРҒЫЗСТАНДАҒЫ ТАРЫЛЫП

ЖАТҚАН АЗАМАТТЫҚ КЕҢІСТІК

Соңғы бес жылда Қырғызстанда сөз бостандығы, әсіресе, құқық қорғаушылар үшін барған сайын шектеліп келген. Билік талай рет бейбіт жиналу бостандығына ие болу құқығын бұзып, оны жүзеге асырмақ болғандарды қудалады. 2022 жылғы наурыз айынан бастап бірқатар сот шешімдері біртіндеп кейбір үкіметтік ғимараттардан, елшіліктерден және танымал қоғамдық орындардан тыс жиналыстарға тыйым салу арқылы бейбіт жиындар өткізуді шектеді. Бастапқыда шектеулер 2022 жылғы ақпанында Ресейдің Украинаға толыққанды басып кіруі аясында «ұлтаралық негізде болуы мүмкін жаппай тәртіпсіздіктердің алдын алу және жолын кесу үшін» уақытша және қажетті деп негізделді. Кейінірек олар кеңейтіліп, үкімет ұйымдастырған митингілерден басқа кез келген қоғамдық әрекеттерге және жиналыстарға тыйым салынды. Заңды шектеулерді жаппай қолдану – белгілі бір заңдар немесе шектеулер жекелеген жағдайларды ескермей, біркелкі қолданылуы, мысалы, белгілі бір жерлерде барлық демонстрацияларға тыйым салу – халықаралық адам құқықтары стандарттарына қайшы келеді.

РИТАНЫҢ ӘҢГІМЕСІ

📍 ҚЫРҒЫЗСТАН

ҚҰҚЫҚТАР
ҮШІН
ЖАЗ

AMNESTY
INTERNATIONAL

Рита Қарасартова балаларымен уақыт өткізгенді, йогамен айналысқанды және Қырғызстан халқының дәстүрлі *шапандарын* тіккенді ұнатады. Бірақ 2022 жылғы қазан айында Ританың өмірі түбегейлі өзгерді. Ол қамауға алынып, бірнеше ай бойы тар камерада ұсталды, медициналық көмекке қолын жеткізе алмады және отбасымен кездесе де, сөйлесе де алмады. Қазір ол үйқамақта және қатаң бақылауда.

Рита – құқық қорғаушы және азаматтық басқару саласындағы сарапшы. Он жылдан астам уақыт бойы ол өз өмірін тәуелсіз заңгерлік кеңес беруге, жемқорлық және сенімсіз заң жүйесі тарапынан құқықтары бұзылған адамдарға көмектесуге арнады. Ол үкіметтік емес қоғамдық талдау институтын басқарады және кедейлік пен әділетсіздікке қарсы күресетін Қырғызстанның біріккен демократиялық қозғалысының мүшесі.

Басқа 26 адаммен бірге Рита көрші Өзбекстанға тұщы су қоймасын бақылауға беретін жаңа шекара келісіміне қарсы болғаны үшін қамауға алынды. Топ үкіметтен ашықтықты талап етіп, халықты келісімге қарсы бейбіт шерулерге шығуға шақырды. Басқалар сияқты, Рита Өзбекстан суға қол жеткізуді шектейді немесе тыйым салады деп қорқады, бұл аймақтағы тапшы ресурс суға қол жеткізу мүмкіндігінің жоғалуы ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін.

Рита және басқалары бастапқыда «жаппай тәртіпсіздікті» ұйымдастырғаны үшін ұсталып, оған «үкіметті күшпен құлатпақ болды» деген айып тағылды, бұл үшін ең көп 15 жылға бас бостандығынан айыру жазасына кесуі мүмкін.

© Private

© Тойшыбек Артык уулу / Kloop.kg

Үстінде: Қырғызстан халқы киетін дәстүрлі күртеше, шапан киіп тұрған Рита.

Астында: Кемпір-Абад (Әндіжан) су қоймасы, Қырғызстан мен Өзбекстан шекарасында.

АМНЕСТИ ИНТЕРНЕСНЛ ТУРАЛЫ

Амнести Интернешнл – 10 миллион адамнан тұратын қозғалыс, ол барша адамзатты жұмылдырады және бәріміздің адам құқықтарымыздан ләззат алуымыз үшін өзгерістерге ұмтылады. Біздің арманымыз – билік басындағылар уәделерін орындайтын, халықаралық құқықты құрметтейтін және жауап беретін әлем. Біз кез келген уақытта және қай жерде қиянат орын алса, ақиқатты зерттеп, әшкерелейміз. Біз үкіметтерге, сондай-ақ компаниялар сияқты басқа да күшті топтарға ойымызды алға тартамыз, олардың уәделерін орындайтынына және халықаралық құқықты құрметтейтініне көз жеткіземіз. Бізбен жұмыс істейтін адамдар туралы әсерлі оқиғаларды айта отырып, біз бүкіл әлем бойынша миллиондаған қолдаушыларды өзгерістер үшін науқанға және майдандағы белсенділерді қорғауға жұмылдырамыз. Біз адамдарға білім беру және оқыту арқылы өз құқықтарын талап етуді қолдаймыз.

Біздің жұмысымыз өлім жазасын алып тастаудан жыныстық және репродуктивті құқықтарды ілгерілетуге дейін, кемсітушілікпен күресуден босқындар мен мигранттардың құқықтарын қорғауға дейін адамдарды қорғап, оларға мүмкіндік береді. Біз азаптаушыларды жауапқа тартуға, қатыгез заңдарды өзгертуге және өз пікірін білдіргені үшін түрмеге жабылған адамдарды босатуға көмектесеміз. Біз бостандығына немесе қадір-қасиетіне қатер төнген кез келген және әркімнің атынан сөйлейміз.

© Амнести Интернешнл, 2023 ж

Басқаша айтылмаса, бұл құжаттағы мазмұн Creative Commons (атрибуция, коммерциялық емес, туынды құралдары жоқ, халықаралық 4.0) лицензиясы бойынша лицензияланған.

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Қосымша ақпарат алу үшін біздің веб-сайттағы рұқсаттар бетіне кіріңіз: www.amnesty.org
Материал Амнести Интернешнл ұйымынан басқа авторлық құқық иесіне тиесілі болса, бұл материал Creative Commons лицензиясына жатпайды.

Алғаш рет 2023 жылы Amnesty International Ltd жариялады
Peter Benenson House,
1 Easton Street
Лондон WC1X 0DW, ҰБ

2023 ж. қыркүйек

Индекс: POL 32/7066/2023 Kazakh

Түпнұсқа тілі: Ағылшан

Барлық суреттер, басқаша көрсетілмесе,
© Amnesty International ұйымына тиесілі.

Мұқаба суреттері: © Private

eurasia.amnesty.org

**ҚҰҚЫҚТАР
ҮШІН
ЖАЗ**

AMNESTY
INTERNATIONAL

